

PROGRAMMANUS

PRODUCENT: TOVE JONSTOIJ

PROJEKTLEDARE: HELEN RUNDGREN

BESTÄLLNINGNUMMER: 102517/RA10

SKAPELSEMYTER

I BEGYNNELSEN

Reportageprogram av Tove Jonstoj

Medverkande:

Peter Borenstein

Caroline Krook

Mustafa Issa

Samt skådespelarna Liv Mjönes och Andreas Rothlin-Svensson

TOVE

I begynnelsen. Ja hur var det i begynnelsen, i början, när allting skapades?

(Musik, muller, svisch!)

TOVE

Den vanligaste beskrivningen av hur världen skapades kallas Big Bang. En explosion. Eller en expansion, då själva rymden började växa. Och så för 4 miljarder år sedan bildades jorden ur stoft och gas som blivit över när solen föddes. Men sen går åsikterna isär. En del tänker att det ligger en gudomlig kraft bakom skapelsen. Andra tänker att det bara är en slump.

(Musik, fågelkvitter)

TOVE

En slump att det blev liv på jorden - en fantastisk, osannolik tur!

(Vattenfall, fåglar, skogar)

TOVE

Vattenfallen, fåglarna, skogarna, minsta lilla cell och de största dinosaurierna - en slump?
I alla tider och kulturer har människor undrat: Hur skapades världen? Finns det någon mening med att det finns liv på jorden? Hur skapades människan?

(Bebis)

TOVE

I det här programmet ska vi möta tre personer som representerar judendomen, kristendomen och islam. Jag har träffat Peter Borenstein, Caroline Krook och Mustafa Issa. Men först ska vi höra hur Skapelsen beskrivs i en av de allra mest kända texterna, första Mosebok, i Bibeln:

(Uppläsning ur första Mosebok)

I begynnelsen skapade Gud himmel och jord. Jorden var öde och tom, djupet täcktes av mörker och en gudsvind svepte fram över vattnet. Gud sade: "Ljus, bli till!" Och ljuset blev till. Gud såg att ljuset var gott, och han skilde ljuset från mörkret. Gud kallade ljuset dag, och mörkret kallade han natt. Det blev kväll och det blev morgon. Det var den första dagen.

Gud sade: "I vattnet skall ett valv bli till, och det skall skilja vatten från vatten." Och det blev så. Gud gjorde valvet och skilde vattnet under valvet från vattnet ovanför valvet. Gud kallade valvet himmel. Det blev kväll och det blev morgon. Det var den andra dagen.

Gud sade: "Vattnet under himlen skall samlas till en enda plats, så att land blir synligt". Och det blev så. Gud kallade det torra landet jord, och vattenmassan kallade han hav. Och Gud såg att det var gott.

PETER BORENSTEIN

Bibeln är inte en historiebok utan bibeln är en berättelse som ska lära oss människor att bära oss ordentligt åt, att ta ansvar för varandra, att ta ansvar för världen.

TOVE

Peter Borenstein är både läkare och rabbin, det vill säga en judisk religiös ledare. Han säger att man inte ska läsa bibeln bokstavligt utan försöka förstå grundtanken.

PETER BORENSTEIN

Så när det beskrivs i skapelseberättelsen att det tog sex dagar att skapa hela universum och jorden och allt som finns här. Så ska man inte tänka sig att det var sex 24-timmars-dagar utan vad det handlar om det är att de olika delarna av skapelsen kom i tur och ordning och att det finns ett ursprung till att jorden har blivit som den har blivit.

De vetenskapliga teorierna som det flesta ansluter sig till idag berättar ju om att universum inte alltid har funnits men så hände någonting, något slags explosion - ett slags Big Bang, och utifrån det så utvidgade sig ett universum och så skapades olika stjärnor och planeter och så småningom jorden och livet här på jorden. Men den religiösa frågan är ju då att om det nu inte fanns något universum från början, hur kunde det då bli den där lilla pricken som plötsligt exploderade och som utvidgade sig? Och där kommer gudsuppfattningen in, att det finns en högre makt i universum - Gud, som inte kan beskrivas som någon människa eller någon gubbe på månen eller så. Utan en Gud som vi inte vet egentligen någonting om men som ligger bakom allt det som har skett. Så bibelns berättelse om att Gud skapade jorden och vetenskapens beskrivning kring hur Gud skapade jorden har ingen motsats i förhållande till varandra. Utan det är egentligen samma berättelse fast på olika sätt.

TOVE

Gudsuppfattningen - ja, den förenar alla religioner - alltså tanken att Gud ligger bakom skapelsen. Och när Gud gjorde

oss människor, säger Peter Borenstein, så gav han oss något speciellt.

PETER BORENSTEIN

Gud skapade människan med fri vilja. De olika djuren som finns på jorden de följer sina instinkter. Man kan inte säga att katten är elak eller taskig för att den leker med råttan innan den dödar. Katten följer bara sina instinkter. Men människan har fått en fri vilja. Vi kan välja att göra bra saker, vi kan välja att göra dåliga saker. Så Gud gav oss den fria viljan att kunna välja hur vi vill bära oss åt.

TOVE

Ville Gud något speciellt med oss människor?

PETER BORENSTEIN

Ja, den judiska traditionen berättar att Gud skapade människan för att människan skulle ta vara på jorden. Så Gud satte människan på jorden för att vårda jorden, att ta hand om jorden. Använda den, javisst. Men att använda den med ett stort ansvar och göra jorden till en bättre och bättre plats.

TOVE

Har vi lyckats med det?

PETER BORENSTEIN

Ja i vissa avseenden har vi ju lyckats med det. Men människan har ju också en drift att skaffa sig saker och göra saker bättre och då händer det ju ofta tyvärr att folk skaffar sig saker på bekostnad av andra människor. Så andra människor kan få det dåligt. Och det är inte meningen. Den gudomliga viljan är att vi ska hjälpas åt att göra världen

bättre. Så i vissa avseenden har det blivit bättre. Vi har skaffat oss botemedel mot sjukdomar och vi kan bygga bättre hus så att de inte rasar så lätt när det blir översvämningar och jordbävningar och så vidare. Så som det är i dag, så förmodligen är det så att aldrig någonsin under hela världshistorien har det varit så få krig på jorden som just nu. Så hur mycket elände vi än ser omkring oss så, jo det har nog blivit bättre.

CAROLINE KROOK

Gud står bakom sin skapelse och den värld som Gud har skapat är en god värld. Sedan finns det olika berättelser om hur ondskan har kommit in men att människan i grund och botten är god och att skapelsen i grund och botten är en god skapelse, att Gud vill oss väl.

TOVE

Det här är Caroline Krook som är pensionerad biskop. Det viktiga, säger hon, är inte exakt hur det gick till när världen skapades, utan just det här att det är Gud som står bakom alltihop.

CAROLINE KROOK

Och bibeln visar ju det här väldigt tydligt med att visa på, på bibelns första blad så finns det två olika skapelseberättelser och det tycker jag är väldigt viktigt att visa att redan för 2000 år sedan och ännu mer än dess, eller 2000 år före Kristus så tänkte man kan tänka si och man kan tänka så. På ena skapelseberättelsen så skapas människan först och i andra skapelseberättelsen så skapas människan sist. Och att ... det inte är det som är det viktiga hur det gick till utan det viktiga är att en mäktig intelligens som vi kallar Gud finns bakom sin skapelse.

TOVE

Har vi ett ansvar för att ta hand om skapelsen?

CAROLINE KROOK

Ja det tycker jag att vi har. Det står att människan ska råda över jorden. Att råda över skapelsen. Det är människans ansvar, det kan inte djuren ta ansvar för utan det är människans ansvar.

TOVE

Hur kommer det gå för skapelsen tror du?

CAROLINE KROOK

Jadu, du får ha en siarkula för att tala om hur det kommer att gå för skapelsen. Man känner sig ibland orolig. Man brukar säga att vi har lånat, lånat av våra barnbarn att vi utnyttjar jordens resurser på ett icke hållbart sätt. Och det kan jag känna en stor oro för att vi gör på det sättet. Visst kan man säga att naturen är väldigt vacker och man kan känna en oerhörd glädje en vacker dag, känna vördnad. Men naturen är också grym. Att det är den starkaste som övervinner, som överlever. Och då kan man säga... det Jesus gjorde var ju att tala om att vad det gäller människor så är det inte så, utan vi har ett särskilt ansvar för den som är svagare. Och det kan man säga är unikt med religion eller unikt med att vara människa att vi inte lever som djuren. Nämligen att de svagaste går under. Utan vi har ett ansvar för att gemensamt ta hand om också de som är svaga.

Man brukar säga att Gud är kärleken, på något sätt. Kärleken med stort K och Gud vill kärlek och därför så vill tror jag man kan säga att Gud vill att vi ska leva kärleksfullt mot varandra.

MUSTAFA ISSA

Min övertygelse är att det finns bevis på att det finns en skapare...

TOVE

Det här är Mustafa Issa. Han är muslim och ordförande i föreningen unga muslimer.

MUSTAFA ISSA

...Sen kan man sitta och diskutera vad denna skapare har för egenskaper: Varför syns han inte? Varför kan inte jag höra honom? Men liksom jag ser inte min egen hjärna men den finns. Jag ser inte kärleken men jag vet att jag är kär.

TOVE

När Mustafa Issa var barn tänkte han mycket på Gud och på hur världen skapades och han ställde många frågor. Frågor som man kan tänka på hela livet.

MUSTAFA ISSA

Jag tror jag tänkte på det mycket. Hur var det innan Gud kom. Nej, Gud är den första liksom fick man lära sig. Hur stor är Gud? Hur ser han ut? Den största figuren man har sett på ett barnprogram då kan man föreställa sig sådär kanske Gud är. Så har man de här tankarna jätte länge innan man börjar inse: Aha, Gud liknar inte någon annan. Vad innebär det? Så börjar den här tanken att växa, Gud liknar inte någon.

Det känns som olika begrepp växer i ens hjärna. Liksom, jorden, bara det ordet. Är det där vi lekte eller är det skolan eller är det när vi går ut på stan? För varje dag utvecklas de här orden även nu när man är vuxen liksom.

Galaxen, hur stor är den? Vår planet, hur stor är den? Det högsta man har sett är liksom tvåvåningshuset där man bodde. Det största man har sett, är lastbil. Visst kanske det skulle vara roligt att veta. Man är ju nyfiken, människan är skapad nyfiken. Jag kommer antagligen fråga Gud i paradiset om jag hamnar där, om hur allting gick till. Men i dagsläget är jag nöjd med de berättelser som jag har fått.

TOVE

I Koranen finns inte en enda skapelseberättelse utan många olika beskrivningar av allt Gud har gjort. På ett ställe står det om hur Gud har gjort solen, stjärnorna och allt annat på himlen. Jag frågar Mustafa Issa om det stället i Koranen.

Här står det till exempel "det är han som skapade solen som ett bländande ljus och månen som återger dess sken och som har fastställt dess faser så att ni kan räkna åren och mäta tiden".

MUSTAFA ISSA

Gud har skapat hela universum för olika syften beroende på vem det är som tittar på det. I dagsläget tittar vi på klockorna, vi tittar på datorn när vi vill veta datum. Förr i tiden så var stjärnorna människornas GPS - tidräkning, hålla koll på olika saker. Så... och också har Gud skapat allt detta för att visa sin storhet. För att säga till människan, oavsett hur mäktig, hur stor, hur rik du är så är du fortfarande liten i min skapelse.